

УДК 378.1.001.76

ПРОФЕСІЙНА ГОТОВНІСТЬ ПЕДАГОГА ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ЯКІСНИЙ АСПЕКТ

Романа Михайлишин

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул.Туган-Барановського, 7 Львів, Україна, 79005*

На підставі аналізу літературних джерел з'ясовано сутність ключових понять: інновації, інноваційна освіта, інноваційна компетентність, інноваційна діяльність, інноваційний потенціал педагога, педагогічна інновація, професійна готовність педагога; зроблено аналіз досліджень і публікацій. Розглянуто професійну готовність педагога до інноваційної діяльності. Визначено компоненти, які репрезентують структуру готовності педагога до інноваційної діяльності (когнітивний, мотиваційний, креативний, рефлексивний); показано принципи, яким має відповідати інноваційна діяльність. Окреслено критерії готовності педагога до інноваційної діяльності, професійні й особистісні якості педагога. З'ясовано, що професійна готовність до інноваційної діяльності є важливою якістю педагога як професіонала.

Ключові слова: інновації, інноваційна освіта, інноваційна діяльність, інноваційний потенціал педагога, педагогічна інновація, інноваційна компетентність, інтеграція освіти, нововведення, професійна готовність педагога.

Реформування українського суспільства, модернізація системи освіти України на сучасному етапі визначають основні підходи до професійної діяльності педагога. Освіта є пріоритетною сферою розвитку сучасного суспільства. Інноваційні процеси, що відбуваються в освіті, зумовлюють відповідні зміни у професійній діяльності педагога, зокрема, якісну професійну підготовку фахівців. Інноваційність освіти передбачає формування майбутнього фахівця, який готовий до сприймання нового в науці, техніці, суспільстві, до зміни власного "я", його постійного розвитку відповідно до тенденції розвитку суспільства.

Особливо значущим є формування його компетентності, особистісно-професійних якостей, здатності жити і працювати в інноваційному режимі: прийняти і зрозуміти нове, володіти інноваційною ситуацією.

Суттєвою у професійній діяльності педагога є готовність до зміни характеру взаємодії в навчально-виховному процесі. Педагог повинен бути готовим до вмотивованої професійної діяльності, здатним працювати не лише по-новому, а й бути ініціатором інноваційних процесів. Важливо, щоб для педагога така готовність стала потребою.

Нововведення, інновації не виникають самі собою, а є результатом наукових пошуків, аналізу, узагальнення педагогічного досвіду. Дослідження

і впровадження у навчально-виховний процес інноваційних методик є актуальним питанням, вивченню якого присвятили свої праці сучасні науковці: Л. Ворзацька, Л. Галіцина, В. Давидова, О. Дусавицький, М. Козицька, А. Лихва, С. Лупіннович, Н. Репіна, О. Сутула, В. Сухар, І. Тригуб, О. Франчук, О. Харченко, І. Усова та ін. Серед напрямів досліджень із зазначеної проблеми такі: творче зростання педагога в умовах інноваційної діяльності, підвищення його фахового рівня та професійної компетенції (І. Аркіна, Л. Вовк, А. Гільбух, В. Зягвизинський, І. Зязюн, І. Кларіна, Л. Користилова, І. Ладенко, М. Поташнік, А. Пригожин, О. Савченко, І. Семенова); теоретико-методологічні засади підготовки педагогів до інноваційної діяльності (І. Бех, В. Докучаєва, Н. Клокар, О. Козлова, К. Макогон, Ю. Максимів та ін); готовність педагога до інноваційної діяльності (З. Абасов, В. Урусський, О. Біляковська, Г. Демиденко, І. Дичківська, Н. Клокар, О. Коберник, К. Макогон, В. Сластьонін та ін).

У сучасних наукових дослідженнях поняття *професійна готовність педагога* розуміють як закономірний результат спеціальної підготовки, самовизначення, освіти і самоосвіти, виховання та самовиховання. Її визначають як психічний, активно-дієвий стан особистості, складну якість, систему інтегрованих властивостей, що регулює професійну діяльність, забезпечує її ефективність [1, с. 53].

Дослідниця І. Дичківська зазначає, що важливою складовою готовності до інноваційної діяльності є *інноваційний потенціал педагога* – сукупність соціокультурних і творчих характеристик особистості педагога, готовність удосконалювати професійну діяльність, наявність внутрішніх засобів та методів, здатних забезпечити цю готовність [2, с. 248].

Готовність педагога до розроблення, апробації та впровадження в навчально-виховний процес педагогічних інновацій є необхідним компонентом його професійної діяльності.

Стосовно педагогічного процесу *інновація* означає введення нового в цілі, зміст, методи і форми навчання та виховання, організацію спільної діяльності вчителя та учня. У педагогічній літературі подано безліч класифікацій і груп інновацій. Найвідоміші такі: *інновації* – спрямовані на розробку нових форм, технологій і методів навчально-виховного процесу; *інновації* – спрямовані на створення нового змісту освіти та нових способів його структурування.

У педагогічній науці *інноваційну діяльність* розуміють як цілеспрямовану педагогічну діяльність, яка ґрунтується на осмисленні власного педагогічного досвіду за допомогою порівняння і вивчення, зміни і розвитку навчально-виховного процесу з метою досягнення високих результатів, отримання нового знання, впровадження якісної педагогічної практики.

Успішність інноваційної діяльності передбачає усвідомлення педагогом практичної значущості різних інновацій у системі освіти не лише на професійному, а й на особистісному рівні. Однак введення педагога в інноваційний процес часто відбувається спонтанно, без урахування його професійної та особистісної діяльності.

Готовність до інноваційної педагогічної діяльності – особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії.

Вона є основою активної суспільної і професійно-педагогічної позиції суб'єкта, яка спонукає до інноваційної діяльності, сприяє її продуктивності. Однією зі складових готовності до інноваційної діяльності є *інноваційна компетентність педагога* – система мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей педагога, що забезпечує ефективність використання нових педагогічних технологій у роботі з учнями. Компонентами інноваційної компетентності педагога є поінформованість про інноваційні педагогічні технології, належне володіння її змістом і методикою, висока культура використання інновацій у навчально-виховній роботі, особиста переконаність у необхідності застосування інноваційних педагогічних технологій.

Готовність до інноваційної діяльності є внутрішньою силою, що формує інноваційну позицію педагога. Як один з важливих компонентів професійної готовності вона є передумовою ефективної діяльності педагога, максимальної реалізації його можливостей, розкриття творчого потенціалу.

В інноваційних освітніх перетвореннях особливо високими є вимоги до рівня теоретичних знань і практичної підготовки педагога. Він повинен уміти адаптувати навчально-виховні процеси на особистість вихованця, вибудувати свою професійну діяльність так, щоб кожен учень мав можливості для самостійного і високоефективного розвитку. Саме це визначає проблематику і зміст професійної та особистісної підготовки педагога, актуалізує необхідність створення педагогічних систем, зорієнтованих на інноваційну діяльність.

Позитивну мотивацію педагога до інноваційної діяльності засвідчує створення і застосування педагогом нового, підвищення педагогічної майстерності, подолання професійних труднощів. Тому використання інноваційних технологій деякі педагоги вважають єдиним важливим мотивом особистісного і професійного самоствердження.

Готовність до реалізації інноваційної діяльності може бути сформована в контексті цілісності її основних структурних компонентів: мотиваційного, когнітивного, креативного і рефлексивного.

Когнітивний компонент готовності до інноваційної педагогічної діяльності об'єднує сукупність знань педагога про суть і специфіку інноваційних педагогічних технологій, їхні види та ознаки, а також комплекс умінь і навичок із застосуванням інноваційних педагогічних технологій у структурі власної професійної діяльності. Його характеризують знання (обсяг, ґрунтовність, системність), стиль мислення, сформованість умінь і навичок педагога.

Уміння педагога засвідчують свідоме оволодіння діяльністю, яка за своєю структурою відповідає структурі його особистості, в якій виокремлюють професійні уміння: гностичні, проектувальні, конструктивні, комунікативні.

Інноваційна діяльність пов'язана з педагогічними дослідженнями. З огляду на це показниками сформованості когнітивного компонента готовності до неї є: методологічні знання, загальнотеоретичні й методичні знання, уміння застосовувати інноваційні педагогічні технології, позитивний педагогічний досвід.

Мотиваційний компонент готовності до інноваційної педагогічної діяльності виражає усвідомлене ставлення педагога до інноваційних технологій та їхньої ролі в розв'язанні актуальних проблем педагогічної освіти. Мотиваційна готовність, спроможність до педагогічних нововведень є важливою якістю педагога, оскільки лише адекватна цілям інноваційної діяльності мотивація забезпечує ефективну діяльність і саморозкриття особистості педагога.

Часто провідним мотивом інноваційної педагогічної діяльності є *пізнавальний інтерес*. Пізнавальні інтереси педагога, орієнтованого на застосування інноваційних освітніх технологій, концентруються навколо потреби в науковому розумінні різноманітних аспектів особистісної орієнтації освіти; ґрунтуються на осмисленні власного досвіду, ступеня ефективності педагогічної діяльності, формування своєї позиції щодо змін у системі освіти; використання нових знань у власній практичній діяльності.

Мотивація особистості педагога зумовлена його професійними інтересами, ціннісними орієнтаціями, ідеалами. Вона виявляється як у всій його професійній життєдіяльності, так і в окремих педагогічних ситуаціях.

Креативний компонент готовності до інноваційної педагогічної діяльності реалізується в оригінальному розв'язанні педагогічних завдань, в імпровізації, експромті.

Ознаками креативності є здатність до створення нового, нетрадиційний підхід до організації навчально-виховного процесу, вміння творчо вирішувати будь-які професійні проблеми, взаємодіяти з вихованцями, колегами, батьками дітей, уміння розвивати креативність дітей.

Педагогічна творчість реалізується на двох рівнях:

1. *Творчість у вузькому розумінні*. Виявляється у відкритті нового для себе, тобто виявленні педагогом варіативних нестандартних способів розв'язання завдань.

2. *Творчість у широкому розумінні*. Її суттю є відкриття нового для себе і для інших, новаторство.

У творчих педагогів краще розуміння себе, висока самоповага, адекватна самооцінка.

Креативний компонент готовності до інноваційної педагогічної діяльності виявляється через відкритість щодо педагогічних інновацій; гнучкість, критичність мислення; творчу уяву.

Рефлексивний компонент готовності до інноваційної педагогічної діяльності характеризує пізнання й аналіз педагогом явищ власної свідомості та діяльності. Реалізується цей компонент через такі рефлексивні процеси, як саморозуміння й розуміння іншого, самооцінювання й оцінювання іншого, самоінтерпретація й інтерпретація іншого. Важливу роль тут відіграє рефлексивне мислення як одне з умов усвідомлення критичного аналізу і конструктивного вдосконалення власної діяльності. Здатність людини рефлексивно ставитись до себе і до своєї діяльності є результатом освоєння нею соціальних відносин між людьми. Процес рефлексії індивідуальний. Показником рефлексивного компонента у структурі готовності до інноваційної педагогічної діяльності є сформованість рефлексивної позиції (характер оцінки педагогом себе як суб'єкта інноваційної діяльності).

Педагогу інноваційного спрямування під час навчально-виховного процесу потрібно реалізовувати такі *принципи*:

- педагогічний гуманізм (довіра до вихованців, повага до їхньої особистості, гідності, впевненість у своїх здібностях і можливостях);
- емпатійне розуміння вихованців (прагнення і вміння відчувати іншого як себе, розуміти внутрішній світ вихованців, сприймати їхні позиції);
- співробітництво (поступове перетворення вихованців на співтворців педагогічного процесу);
- діалогізм (уміння слухати дитину, цікавитися її думкою, розвивати міжособистісний діалог на засадах рівності, взаємного розуміння і співтворчості);
- особистісна позиція (творче самовираження, за якого педагог постає перед вихованцями не як позбавлений індивідуальності функціонер, а як особистість, котра має свою думку, відкрита у вираженні своїх почуттів, емоцій) [2, с. 256].

У сучасних умовах інноваційна діяльність педагога має відповідати:

1. *Інтеграції освіти*. Передбачає посилену увагу до особистості кожної дитини як вищої соціальної цінності суспільства, орієнтацію на формування

громадянина з високими інтелектуальними, моральними, фізичними якостями.

2. *Диференціації та індивідуалізації освіти.* Налаштовує на забезпечення умов для повноцінного вияву і розвитку здібностей кожного вихованця.

3. *Демократизації освіти.* Створення передумов для розвитку активності, ініціативи, творчості учнів і вчителів, їхньої взаємодії, широкої участі громадськості в управлінні освітою.

Реалізація цих принципів зумовлює перехід від нормативної до інноваційної, творчої діяльності, що передбачає зміну характеру освітньої системи, змісту, методів, форм, технологій навчання й виховання

Дослідники обґрунтовують необхідність визначення критеріїв готовності педагога до інноваційної діяльності. У наукових джерелах розглядають такі *критерії*:

- усвідомлення необхідності інноваційної діяльності, готовність запровадження педагогічних інновацій у власну педагогічну практику;
- інформованість про новітні педагогічні технології, знання новаторських методик роботи;
- упевненість, що нововведення забезпечить позитивні результати;
- узгодженість особистих цілей з інноваційною діяльністю;
- готовність до подолання труднощів, пов'язаних зі змістом та організацією інноваційної діяльності;
- рівень технологічної готовності до виконання інноваційної діяльності;
- володіння практичними навичками, освоєння педагогічних інновацій та розроблення нових;
- позитивна оцінка власного попереднього досвіду в світлі інноваційної діяльності;
- здатність до професійної рефлексії [3, с. 87].

На підставі співвідношення і міри вияву цих показників виокремлюють інтуїтивний, репродуктивний, пошуковий, творчий (продуктивний) *рівні* сформованості готовності до педагогічних інновацій.

Своєчасне, об'єктивне з'ясування рівня сформованої готовності конкретного педагога до інноваційної діяльності дає змогу спланувати роботу щодо розвитку його інноваційного потенціалу, який є важливим компонентом структурних професійних якостей.

Підготовлений до інноваційної професійної діяльності педагог має такі професійні й особистісні *якості*:

- здатність усвідомлювати смисл і цілі освітньої діяльності у контексті актуальних педагогічних проблем сучасної школи;

- наявність осмисленої, зрілої педагогічної позиції;
- здатність вибудувати цілісну освітню програму, реалізовувати освітні стандарти, нові педагогічні орієнтири;
- розуміння сучасної реальності у співвідношенні з вимогами особистісно орієнтованої освіти, а освітнього процесу – з критеріями інноваційної діяльності;
- уміння продуктивно, нестандартно організувати навчання й виховання; забезпечувати умови для творчості дітей та використання інноваційних технологій для стимулювання їхнього розвитку;
- володіння технологіями, формами і методами інноваційного навчання;
- уміння аналізувати зміни в освітній діяльності, розвитку особистісних якостей вихованців;
- здатність до особистісного творчого розвитку, рефлексивної діяльності, усвідомлення значущості, актуальності власних інноваційних пошуків і відкриттів.

Отже, професійна готовність є закономірним результатом спеціальної підготовки, самовизначення, освіти й самоосвіти, виховання й самовиховання. Це психічний, активно-дієвий стан особистості, складна її якість, система інтегрованих властивостей. Така готовність регулює діяльність, забезпечує її ефективність.

Інноваційність освіти передбачає формування і розвиток особистості вчителя, викладача, студента, вчителя, учня. Інноваційні методи й форми навчання, виховання, управління освітою мають на меті забезпечити активність, самовизначення, самореалізацію й відповідальність особистості як універсальні характеристики її розвитку.

Важливою особистісною характеристикою педагога, необхідною умовою успішності його як професіонала є готовність до інноваційної діяльності.

Готовність до інноваційної діяльності становить внутрішню потребу, що формує інноваційну позицію педагога як важливий компонент професійної реалізації його можливостей, розкриття творчого потенціалу.

Як стверджує В. Кремень, ознакою інновації є те, що вона виступає основним механізмом формування нових технологій, нових моделей діяльності і поведінки, організації знань, стверджуючи передумови для пошуку, альтернативних шляхів розвитку суспільства [5, с.10].

Інноваційна педагогічна діяльність є основою оновлення навчальних закладів, чинником розвитку освітніх систем.

1. *Бартків О.* Готовність педагога до інноваційної діяльності / *О. Бартків // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2010. – № 1. – С. 52–58.*

2. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: підручник / І. Дичківська. – [3-тє вид., випр.] – К. : Академвидав, 2015 р. – С. 253–270.
3. Уруський В. І. Формування готовності вчителів до інноваційної діяльності: методичний посібник / О. І. Уруський. – Тернопіль : ТОКППО, 2005. – 96 с.
4. Їльман В. Деякі аспекти вдосконалення професійної підготовки вчителя початкової школи: сучасні тенденції / В. Їльман // Рідна школа. – № 1–2. – 2011. – С. 30–32.
5. Кремень В. Т. Інновація в контексті науки і освітньої практики / В. Г. Кремень // Педагогічна освіта і освіта дорослих: європейський вимір: зб. наук. пр. ; за ред. І. А. Зязюна, Н. Г. Нічкало. – К. ; Хмельницький, 2008. – С. 8–16.

Стаття: надійшла до редколегії 09.06.2016

доопрацьована 11.08.2016

прийнята до друку 25.08.2016

TEACHER'S PROFESSIONAL READINESS TO THE INNOVATIVE ACTIVITY: QUALITATIVE ASPECT

Romana Myhailishyn

*Ivan Franko National University of Lviv,
Tuhan-Baranovskoho Str., 7, Lviv, Ukraine, UA – 79005*

On the basis of analyzing the literary sources the paper finds out the essence of the key notions: innovations, innovative education, innovative competence, innovative activity, teacher's innovative potential, pedagogical innovation, integration of education, novation, teacher's professional readiness to the innovative activity. It analyses the researches and publications, reviews the professional readiness of a teacher to the innovative activity as an important part of the professional work. In particular, it defines the components that compose its structure (cognitive, motivational, creative, and reflective). The author describes the principles, which the innovative activity should correspond to: teacher humanism, empathy in understanding children and students, cooperation, dialogism, personal attitude. She outlines the criteria of the teacher's readiness to the innovative activity, teacher's professional and personal traits, and levels of the formed preparedness to the pedagogical innovations: intuitive, reproductive, searching, and creative (productive). The author draws the conclusions, as well that innovative activity is consistent with the integration, differentiation, individualization, and democratization of education. She states that the professional readiness to the innovative activity is the main quality of a teacher as a professional.

Key words: innovations, innovative education, innovative activity, teacher's innovative potential, pedagogical innovation, innovative competence, integration of education, novation, teacher's professional readiness.

